

MALMÖ HÖGSKOLA
FAKULTETEN FÖR
LÄRANDE OCH SAMHÄLLE

Kultur–språk–medier

Examensarbete

Examensarbete i fördjupningsämne, bild och lärande

15 högskolepoäng, avancerad nivå

Elevens val, vinst eller förlust?

The student's choice, gain or loss?

Sergio Lozano

Ämnesäroexamen 270 hp

Bild och visuellt lärande 270 hp

Med inriktning 4-9 och gy

Examinator: Pär Widén

Handledare: Anneli Einarsson

2017-09-14

Abstract

I min profession som bildlärare upplever jag ofta oklarhet bland både lärare och elever kring aktiviteten elevens val. Min egen uppfattning har varit att utöver lärandemålen är målet med aktiviteten elevens val att utveckla skoldemokratin. Den här uppsatsen syftar därför till att fördjupa kunskapen om bildämnet inom ramen för elevens val i bild, undersöka uppfattningar hos lärare och elever i årskursen sju till nio om elevens val i bild och undersöka hur skoldemokratin yttrar sig i elevens val i bild. För att analysera tar jag hjälp av Leo Vygotskijs och John Deweys teorier om lärande samt det sociokulturella perspektivet respektive pragmatismen. Jag undersöker även om olika ämneskonceptioner kommer till uttryck i lärarnas och elevernas uppfattningar. Undersökningen bygger på kvalitativa intervjuer med lärare och elever i tre olika grundskolor. Resultatet visar att lärare och elever har olika uppfattningar om elevens val i bild och om läroprocessen under aktiviteten. I undersökningen framträder också en klyfta mellan lärarnas ambitioner och elevernas vilja att arbeta med skoldemokrati inom ramen för elevens val i bild. Resultatet visar även på brister i undervisningen i relation till styrdokumentet både när det gäller vad aktiviteten ska innehålla och hur det innehållet ska bearbetas. Avslutningsvis framgår det av resultatet behovet av tydligare och mer utökad information i styrdokumentet rörande aktiviteten elevens val.

Nyckelord: Bild, elevens val, demokrati, ämneskonception, lärande, kunskap, sociokulturellt perspektiv, pragmatism.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1. Syfte och frågeställningar.....	2
2. Bakgrund	3
2.1. Elevernas möjligheter att påverka sina studier.....	3
2.2. Elevens val som en möjlighet till fördjupningsstudier.....	4
2.3. Nationell utvärdering av bildämnet.....	5
3. Teoretiska utgångspunkter	6
3.1. Det sociokulturella perspektivet.....	6
3.2. Lärande och demokrati.....	8
3.3. Ämneskonception.....	10
4. Metod och genomförande.....	12
4.1. Standardisering och strukturering	13
4.2. Validitet och autenticitet.	14
4.3. Urval.....	14
4.4. Forskningsetiska principer	15
4.5. Genomförande.....	15
4.6. Beskrivning av skolor och informanter	16
5. Resultat.....	17
5.1. Eleverna.....	17
5.1.1. Förväntningar	17
5.1.2. Elevernas upplevelse	18
5.1.3. Upplevelse av lärande	19
5.2. Lärarna	20
5.2.1. Förväntningar	20
5.2.2. Elevdemokrati	21
5.2.3. Läroprocess	22
6. Teoretisk tolkning	24
6.1. Elevens val som ett socialt samspel	24
6.2. Elevdemokrati	25
6.3. Läroprocesser ur ett sociokulturellt perspektiv	25
6.4. Ämneskonceptioner.....	26

7.Diskussion	29
7.1. Slutsats	31
Referenslista	32
Bilaga 1.....	35
Bilaga 2.....	36

1. Inledning

I läroplanen för grundskolan (Lgr11) konstateras att grundskolan är en samhällsinstitution vars uppdrag är att skapa förutsättningar för eleverna att tillgodogöra sig kunskaper och färdigheter samt verka för att eleverna ska vara ansvarskännande medlemmar i ett demokratiskt samhälle. Vidare uttrycks det i Lgr11 att eleverna ska få likvärdiga möjligheter i sitt lärande (Skolverket, 2016 s. 7 ff). I Lgr11 framgår det även att skolan ska erbjuda eleverna i årskurs 4 till 9 elevens val i anslutning till moderna språk, teckenspråk och kinesiska (Skolverket, 2016 s. 66 ff). I skollagen (2010:800) förtydligas det att syftet med elevens val bland annat är att fördjupa elevens kunskaper i ett eller flera ämnen (Sveriges Riksdag, 2017-04-02). Det förklarar varför elevens val även benämns fördjupning.

Utifrån min erfarenhet framstår det i lärarsamtal som att det är oklart om elevens val är ett eget ämne, en förlängning av ett ämne eller en annan slags skolaktivitet. En otydlighet tycks råda i fråga om mål och syfte med elevens val samt i fråga om vad eleven ska lära sig i elevens val. Mitt förstaämne är bild och därför avser jag att undersöka hur elever och lärare i en grundskola uppfattar aktiviteten elevens val inom ramen för bildämnet. Jag avser även att undersöka hur elever och lärare uppfattar själva lärandet i aktiviteten elevens val.

Vid litteratur- och artikelsökning på Malmö högskolans och Stockholms Universitets databaser hittade jag inget material relaterat till sökorden elevens val som ett studieområde eller ett eget ämne. Vid sökning av akademiska uppsatser relaterade till elevens val fann jag endast tre stycken uppsatser som var direkt relevanta för mitt undersökningsområde¹. Vid en vidare sökning med hjälp av fler nyckelord däribland ämneskonception breddades sökningsresultatet. Det finns mycket litteratur att tillgå gällande ämneskonception. Mycket av denna litteratur fokuserar på ämnet svenska. Färre studier behandlar de estetiska ämnen, ännu färre fokuserar på just ämnet bild och även här lyste aktiviteten elevens val med sin frånvaro.

Gunnar Åsen (2006) skriver att den allmänna uppfattningen hos elever om kunskap och lärande i ämnet bild är att det inte är lika viktigt eller svårt som det är i kärnämnen

¹ Sökning gjord på Uppsatser.se 25.09.2017.

och därför upplevs bildämnet av många elever som ett tillfälle för avkoppling. Det finns givetvis även andra uppfattningar bland elever och lärare, bland annat att möjligheten till friare ramar och egna val är själva incitamenten för att göra ”sitt bästa”, utvecklas och nå högre mål. Olika ämneskonceptioner i bild kompletteras i uppsatsen med Skolverkets nationella utvärdering där bl.a. uppfattningar om det olika ämnen, däribland bild, tas upp.

Det finns mycket forskning om lärande och läroprocesser. I den här uppsatsen undersöker jag uppfattningar hos elever och lärare om dels aktiviteten elevens val i bild och dels lärandet i aktiviteten elevens val i bild. Elevens val skiljer sig från andra ämnen i skolan bland annat för att eleverna väljer själva det elevens val de vill och för att eleverna i större utsträckning än i andra ämnen har möjlighet att tillsammans och med läraren vara delaktiga i utformandet av aktiviteten. I min undersökning utgår jag därför ifrån ett sociokulturellt perspektiv där lärandet ses som en i grunden social process (Säljö 2014).

I fråga om deltagande är det intressant i denna uppsats att undersöka hur och vad elever lär sig i aktiviteten elevens val i bild. I Lgr11 står det att det inte är tillräckligt att skolan förmedlar kunskaper om demokrati, skolan ska även bedrivas i demokratiska arbetsformer (Skolverket, 2016 s. 7 ff). John Dewey menade att elevernas aktiva deltagande i beslutsfattandet i skolan är avgörande för att inte släcka iver och lärlusten hos eleverna (Dewey, 1980 s.152). I min undersökning vill jag därför också bidra till större kunskap om hur elevens val i bild bedrivs i demokratiska arbetsformer och hur elever och lärare ger uttryck för det.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka organisationen av elevens val i bild i en grundskola och synliggöra uppfattningar om den aktiviteten hos tre verksamma bildlärare samt fyra högstadiееlever.

De centrala frågeställningarna är:

Vilka olika uppfattningar om bildämnet inom ramen för elevens val kommer till uttryck hos lärare och elever?

Vilka olika uppfattningar om lärande i bildämnet inom ramen för elevens val kommer till uttryck hos lärare och elever?

2. Bakgrund

Min sökning efter forskning om eller kring aktiviteten elevens val i Sverige eller i andra länder gav inte nämnvärda resultat. Begreppet elevens val förekommer i flertal studier och vetenskapliga artiklar men utan att den i sig diskuteras eller utvecklas vidare. Många gånger har jag inte med absolut säkerhet kunnat konstatera att studien jag har tagit del av handlar om specifikt aktiviteten elevens val och inte om olika val en elev gör i skolsammanhang. Utöver i styrdokumentet, det vill säga: Lgr11, kapitel 10, 4 § i Skollagen (2010:800), kapitel 9, 8 och 11 §§ i Skolförordningen (2011:185) samt proposition 1992/93:220 sidan 69 är det svårt att finna ytterligare information om elevens val. Mot bakgrund av det utgör information från Skolverket² en betydande del för förståelsen av aktiviteten elevens val.

2.1. Elevernas möjligheter att påverka sina studier

Möjligheten för elevernas att få göra egna val och påverka sin skolgång ligger i linje med målen i styrdokumentet. Första kapitlet i läroplanen Lgr11 inleds med följande formulering: ”Skolväsendet vilar på demokratins grund” (Skolverket 2016, s. 7). Vidare står det att skolan ska främja elevens inhämtning och utveckling av kunskaper men också värden, exempelvis demokratiska värderingar. Det betonas också i Lgr11 att ”skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart” (Skolverket, 2016 s. 7). Det som här lyfts fram är att skolan ska ge eleven kunskaper och värderingar, att dessa två är likvärdiga och vilar på en demokratisk grund. Vidare framgår det att det inte räcker med att undervisa om grundläggande demokratiska värderingar. Det är nödvändigt att undervisningen bedrivs i demokratiska arbetsformer. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar (Skolverket, 2016). Det tolkar jag som att eleven ställs inför olika valmöjligheter i olika ämnen, däribland elevens val.

² Skolverket är en statlig ideologiskt och politiskt styrd förvaltningsmyndighet för det svenska skolväsendet. *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/skolverket> (2017-10-14)

Gällande kunskaper betonas det i Lgr11 att det kan uttryckas bl.a. estetiskt. Vidare står det i Lgr11 att ”En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig.” (Skolverket 2016, s. 10). Det är inte tillräckligt med endast en sorts kunskap utan det behövs fler uttrycksformer för kunskap som inspirerar eleven till eget skapande. Det tolkar jag som att eleven ska ha möjlighet att uttrycka exempelvis matematisk kunskap på ett exempelvis musikaliskt eller bildmässigt sätt. I ett sådant fall kan elevens val utgöra en sådan möjlighet för eleven att uttrycka sina kunskaper.

2.2. Elevens val och fördjupningsstudier

Enligt Skolverket ska skolan erbjuda eleverna elevens val och på ett tydligt sätt ge eleverna information om vilka alternativ de har att välja emellan. För att öka möjligheten att erbjuda en variation i elevens val rekommenderar Skolverket åldersöverskridande undervisning. (Skolverket, 2017-04-02).

I Lgr11 nämns elevens val först i anknytning till det centrala innehållet och kunskapskraven i moderna språk, kinesiska och teckenspråk i årskurs 4 till 9 inom ramen för elevens val (Skolverket, 2016 s. 66 ff). Varje kursplan har ett kommentarmaterial. Gällande elevens val finns det i materialet återigen endast anknytning till de ovan nämnda ämnena. Däremot står det i skollagen (2010:800), kapitel 10 § 4 att skolan är skyldig att erbjuda elevens val. Där förtydligas även syftet med elevens val: ”Undervisningen i elevens val ska syfta till att fördjupa och bredda elevens kunskaper i ett eller flera ämnen.” (Sveriges Riksdag, 2017-04-02).

För att få en större förståelse för innebörden av elevens val hänvisas läsarna till skolförordningen (2011:185) kapitel 9, § 8 där det finns ytterligare bestämmelser. Där står att huvudmannen ska erbjuda eleverna ett allsidigt urval av ämnen som elevens val. Vidare i 11 § i skolförordning (2011:185) kapitel 9 förtydligas att undervisning i ett ämne inom elevens val eller skolans val³ ska till sitt innehåll och sin inriktning vara förenlig med kursplanen och med kunskapskraven (Sveriges Riksdag, 2017-04-02).

³ Utöver elevens val finns också skolans val. (Skolverket, 2016). Skolans val innebär ett antal timmar som endast rektor får besluta om och som är avsedda att behandla ämnen som inte ingår i kursplanen, s.k. lokalt tillval (Skollagen (2010-800)).

Timplanen till elevens val i grundskolan är förhållandevis liten. Totalt är 382 undervisningstimmar avsedda till elevens val (Skolverket, 2017-07-19).

I Skolinspektionens databas Infosoc fann jag ett antal beslut efter tillsyn rörande brister i olika grundskolor i Sverige. Samtliga åtta beslut jag tog del av rör skolor som har brister i att erbjuda elevens val så som det förklaras i styrdokumentet eller att valmöjligheterna inte anordnas i enlighet med skolförordningens krav. Bl.a. användes tiden avsedd till elevens val istället till läxhjälp. Inga av de besluten handlade specifikt om elevens val i bild (Skolinspektionen, 2017-05-18).

2.3. Nationell utvärdering av bildämnet

Skolverket genomförde 2013 en nationell utvärdering av ämnen bild, slöjd och musik i grundskolan (NÄU-13). Utvärderingen berättar om lärarnas och elevernas uppfattning om de olika ämnena och lyfter fram bl.a. annat uppfattningen på ämnet bild bland elever i årskurs 6 till 9 som har elevens val i bild jämförd med elever som inte har det (Skolverket, 2017-06-11).

I fråga om föreställningar och attityder kring ämnet bild visar NÄU-13 att eleverna har en positiv syn på läraren och ämnet. De allra flesta elever tycker att ämnet är roligt men färre elever tycker att ämnet är viktigt eller nyttigt. Det sistnämnda nyanseras något i de skolorna och bland de elever som hade bild i fördjupningsstudier d.v.s. elevens val (Skolverket, 2017-06-11). NÄU-13 visar också att många barns eget bildintresse, särskilt inom det digitala området inte tas till vara i elevens val-undervisningen (Skolverket, 2017-06-11).

I fråga om undervisningsprocesser framgår det att undervisningen präglas av traditionell bildframställning. Digital bild är ännu inte integrerad i den vardagliga undervisningen med undantag av fördjupningsstudierna. Vidare står det i rapporten att ganska ofta redovisar inte eleverna uppgifter eller projekt. Eleverna får arbeta relativt fritt med en konkret uppgift så kallad tvåstämmig undervisning⁴ och det framgår också av rapporten att lärarna lägger stor vikt på de individuella samtalen som förs under lektionerna (Skolverket, 2017-06-11).

⁴ Läraren står för idén eller ger uppgiften och eleven har möjlighet att utforma uppgiften på ett relativt självständigt sätt (Skolverket, 2017-06-11).

3. Teoretiska utgångspunkter

Svensk grundskola ska erbjuda ett varierat utbud av fördjupningsstudier, så kallat, elevens val. Varje elev ska ha möjlighet att fritt välja bland ett antal valalternativ. Utifrån min erfarenhet av lärarsamtal framstår det som att många elever väljer elevens val både utifrån intresse för ämnet men även utifrån andra faktorer som exempelvis sociala behov. Det framstår också som att samarbete och konstruktiv kommunikation mellan elever och lärare är påtagligt samt att eleverna har genomgående en positiv erfarenhet av elevens val. Vygotskij menade att lärande är i grunden en social process. John Deweys pedagogiska teorier utgår också ifrån lärande som en i grunden social process. Dewey betonade även vikten av demokrati i lärandet. Parallellt med detta har olika ämneskonceptioner dominerat under olika tider i skolan (Åsén, 2006). Nedan presenteras hur dessa tre perspektiv samspelar och kommer till uttryck hos lärare och elever inom ramen för elevens val i bild.

3.1. Det sociokulturella perspektivet

Utmärkande för Vygotskij och den sociokulturella inriktningen är att i förståelsen av lärande läggs fokuset på den sociala miljön. (Hwang & Nilsson, 2011 s. 66). Vygotskij hävdade att tänkande är mycket komplexa processer där många olika faktorer spelade in, bl.a. språk och miljö (Vygotskij, 1999). Vygotskij undersökte relationen mellan tanke och språk och kom fram till att båda är i ständigt utveckling och är i ett levande beroendeförhållande till varandra (ibid). Genom att undersöka hur barn och vuxna utvecklar begreppsuppfattning kunde Vygotskij visa att ord är verktyg för både barn och vuxna att nå ett mål, exempelvis en uppfattning. ”Utvecklingen av språkets innebördsliga sida är här, som överallt annars, den grundläggande och avgörande processen i tänkandets och språkets utveckling.” (Vygotskij 1999, s. 389). Ekholm (2012) förklarar att i Vygotskijs teori är den omgivande sociala kontexten, d.v.s. de kulturella och historiska omständigheterna avgörande för hur tänkande och lärande konstrueras. Utifrån den sociokulturella teorin är det genom att delta i en kontext som lärandet äger rum. Vikten läggs i hur omvärlden och eleven samspelar med varandra eftersom elevens kognitiva processer, tänkandet, inte kan lösgöras från exempelvis elevens sociala processer.

I en lärosituation är det exempelvis genom att beskriva läroprocessen som elevens perspektiv kommer fram (Claesson, 2007). Lärandet äger rum när eleven interagerar med andra människor då eleven står i fokus men det är dennes sociala aktivitet som är det centrala (Ekholm, 2012). Säljö (2014) skriver att utifrån det sociokulturella perspektivet är lärande mer än bara överföring av kunskaper och färdigheter mellan människor. Lärande äger rum i kommunikationen och deltagandet i sociala sammanhang (Säljö, 2014). Säljö (2000) förklarar att för att kunna förstå och kunna navigera i en social kontext behöver människan appropriera, det vill säga tillägna sig kulturella redskap som exempelvis kommunikation och tänkande. Säljö förklarar vidare att utifrån ett sociokulturellt perspektiv är redskap medierade i den meningen att de är en del av ett kulturellt sammanhang. (Säljö, 2000).

Marner (2003) skriver att all kunskap är medierad, vilket innebär att exempelvis bild eller text medger olika typer av medieringar och en medierad kunskap utesluter inte en annan. Marner (2006) påpekar att det fortfarande finns rester av ett vertikalt hierarkiskt medieringsbegrepp där bild som mediering är underordnad exempelvis text.

Inom Sociokulturell teorin används begrepp som centrum och periferin för att illustrera hur lärandet går till. Eleven är i periferin i sitt lärande och rör sig inåt mot centrum, en process som är kollektiv. I ett sociokulturellt perspektiv utvecklades teorin om den proximala utvecklingszonen (ZDP) som kortfattad handlar om lärandet som kommunikativ aktivitet. Utifrån ZDP stödjer eller assisterar läraren eleven till allt mer självständigt problemlösning, vilket innebär att i den proximala utvecklingszonen approprierar eleven medierad information så att elevens tänkande rör sig stegvis från periferin mot centrum (Ekholm, 2012).

Biesta (2014) lyfter ur ett kritiskt perspektiv fram att det sociokulturella perspektivet riskerar att lägga alltför mycket fokus på processen och för lite på innehållet vilket resulterar i att skolan arbetar alltför mycket med förmågor och färdigheter och för lite med kunskaper. Biesta utvecklar vidare att alltför mycket fokus på lärandeprocessen kan göra att skolan reproducerar rådande system och misslyckas med att förbereda eleverna för att problematisera och utveckla vidare själva systemet (Biesta, 2014). I det sociokulturella perspektivet läggs mycket fokus på det sociala samspelet i

lärandeprocessen. I aktiviteten elevens val kan alltför mycket fokus på det sociala samspelet leda till att allt mindre fokus på ämneskunskaperna.

3.2. Lärande och demokrati

I likhet med Vygotskij som utgick ifrån lärandet som en i grunden social process (Vygotskij, 1999) underströk också John Dewey vikten av det sociala samspelet för elevernas lärande (Dewey, 1980). Vidare menade Dewey att även deltagande i beslutsprocess kan vara en förutsättning för lärande (ibid). Säljö (2014) lyfter fram att inquiry är ett centralt begrepp i förståelsen av Deweys syn på lärande. Med inquiry menas att ställas inför en undran eller ett problem som ska lösas med hjälp av information och fakta. Det är själva processen i att lösa problemet som genererar lärande. Information och fakta är tillgångar vi har och använder under läroprocessens gång. Vi lär oss när vi ställs inför oklarheter och aktivt försöker reda ut dem. Utifrån Dewey ska pedagogen lyssna, möta barns undran och integrera deras erfarenheter i undervisning så att deras kunskaper och lärande växer (Säljö, 2014). Dewey (1980) betonade vikten av demokrati i utbildningen. Det tillsammans med inquiry kan betraktas som grundpelare för aktiviteten elevens val.

Bild inom ramen för elevens val kan erbjuda möjligheter till både lärare och elever att utveckla skolarbetet i demokratisk anda. Eleverna väljer själva vilket elevens val de vill och lärarna kan tillsammans med eleverna bestämma över exempelvis vilka områden de ska arbeta med. Men valmöjligheten är bara ett steg i rätt riktning. John Dewey anser att demokrati är något vidare och djupare än exempelvis deltagande i allmänna val (Dewey, 1980). Det finns en ledning, en styrelse i varje organisation, från familjen, till skolan och samhället och därför bör varje medlem ha medbestämmanderätt (ibid). Dewey verkade i ett USA under första halvan av 1900-talet men hans teorier kan fortfarande vara intressanta i dagens skola. Han menade att ”Om aktivt medverkande inte tillåts, avtrubbas lätt intresset och iver hos de utestängda” (Dewey, 1980 s. 152) Han menade att så väl skolledning som lärare och elever kan bli utestängda från beslutsfattandet. I relationen lärare - elev menade Dewey att lärarna är de som är i direkt kontakt med eleverna och har det direkta uppdraget att förverkliga lärande i demokratisk anda (Dewey, 1980).

Säljö (2014) förtydligar att Dewey och pragmatismen⁵ lyfter fram relationen mellan individ, kultur och samhälle, d.v.s. relationen mellan eleven, hur undervisningen är organiserad, skolans organisation och det omgivande samhället. Elever är blivande samhällsmedborgare i ett demokratiskt samhälle och därför är skolans främsta uppgift att lotsa in eleverna i samhällets demokratiska krav och möjligheter (Säljö, 2014). Förutsättningen för att det ska förverkligas att skolan i sig är demokratiskt organiserad samt att den utgår från den verkligheten eleverna befinner sig i (ibid). I skolan ska eleverna få kunskaper och färdigheter de kan tillämpa i förståelsen och analysen av sina egna erfarenheter utanför skolan (ibid).

Dewey ansåg att lärarens uppgift bestod av tre delar: Det första: förstå syftet med sitt kall; ”Är skolans sociala funktion att konservera de rådande förhållandena eller att bidra till deras omdaning?” (Dewey, 1980 s. 157). Det andra: agera samverkande och inkluderande; ”(läraren) kommer att se sig om efter möjligheter att ge andra intellektuellt och moraliskt ansvar, i stället för att i detalj staka ut vad de har att göra” (ibid b s. 158). Det tredje: se lärande och fostran utifrån ett större socialt sammanhang; ”...(läraren) måste inse att ungdomens uppfostran kan bli effektiv endast i den mån allmänheten kan fås att förstå vilka krav en konstruktiv uppfostran av ungdomen ställer och vilka behov den måste fylla.” (ibid s 158).

Elevens val inom ramen för ämnet bild kan utifrån ovannämnda perspektiv betraktas som två sidor av samma mynt där den ena sidan står för utveckling av kunskap och den andra sidan för utveckling av sociala egenskaper. Själva lärande äger rum på basis av elevens intresse för ämnet men är samtidigt i nära relation till det sociala samspelet mellan elever och mellan elever och lärare. Mot bakgrund av det är det relevant att undersöka hur ämnet bild har presenterats för eleverna för att eventuellt se kopplingar mellan äldre och nya uppfattningar.

⁵ Filosofisk tradition som anser att bl.a. att förståelse av verkligheten är resultatet av en utveckling genom förvärvande, anpassning och användning. Syn på kunskap som en konventionsbetygande instrument (Nationalencyklopedin, 15.08.17).

3.3. Ämneskonception

Ämneskonception handlar om hur ett ämne uppfattas och hur det i sin tur ska läras ut, d.v.s. hur det presenteras i styrdokumentet. I fråga om lärande lägger Vygotskij fokus på språk och socialt samspel medan Dewey lägger fokus på görande och demokrati. De olika perspektiven kan lämna spår i hur ämnet bild presenteras. Åsén (2006) presenterar tre olika konceptioner om bildämnet: I en första ämneskonception handlar bildundervisningen om teckning Syfte var att lära sig att teckna av verkligheten. I slutet av 1800-talet breddades ämnet så att det även omfattade smakfostran. I början av 1900-talet flyttades fokus i ämnet alltmer från det verklighetstroga avtecknandet till den psykologiska innebörden i ett friare skapande (Åsén, 2006). En andra konception tog form runt 50-talet då ämnets fokus flyttades allt närmare det fria skapandet som ett sätt att utveckla kreativiteten och det egna reflekterandet. Det i sig sammanföll med idén om bildundervisning som ett tillfälle för avkoppling (ibid). En tredje konception började ta form när en ny läroplan lanserades 1969 och bildundervisningen kom att omfatta även bildkommunikation och miljökunskap (ibid). I fråga om bildens kommunikativa egenskaper menar Marner (2003) att bild har felaktigt uppfattats som lägre stående i relation till text. Marner menar att ur ett semiotiskt perspektiv uppfyller bild kriterierna för ett teckensystem med så väl uttryck som innehåll, d.v.s. ett språk. Trots det upprätthålls uppfattningen om bild som ganska oviktigt och även lägre stående i relation till text (ibid).

Konceptionen om bildundervisningen som ett brett ämne konkretiserades 1980 då bildundervisningens namn ändrades från teckning till bild (Åsén, 2006). Åsén påpekar även att ämnet bild har genomgått en mycket stor omvandling men att det fortfarande är bildframställning som är den dominerande uppfattningen om bildundervisningen (ibid) på bekostnad av exempelvis bildkommunikation eller bildanalys. Åséns lyfter fram några faktorer som bidrar till olika ämneskonceptioner: det är mycket svårt att implementera innehållet i nya läroplan utan att innehållet i de gamla lever kvar i lärarnas görande. Tids- och materialbrist påverkar bildundervisningens utformande, olika lärare arbetar på olika sätt och gör olika prioriteringar, elevernas förväntningar påverkar också ämnens innehåll (Åsén, 2006). Marner (2006) framhåller att när eleverna uppfattar bildläraren mer som en konstnär och uppgifterna mer som roliga än som utmanande sker en s.k. avprofessionalisering. Det går hand i hand med uppfattningen hos eleverna om

ämnet som mindre viktigt (ibid). I ämnet bild inom ramen för elevens val har eleverna större möjlighet att själva välja vad de ska arbeta med vilket kan innebära att eleverna sedimenterar äldre ämneskonceptioner med sina val, exempelvis att bildämnet handlar om teckning av verkligheten eller måleri för avkoppling från de teoretiska studierna.

4. Metod och genomförande.

Jag avser att undersöka uppfattningar hos ett begränsat antal skilda individer och samtal i form av kvalitativa intervjuer är enligt mig en passande metod. Uppfattningar är relaterade till exempelvis erfarenheter, attityder känslor eller åsikter och är därför svåra att få förståelse för genom kvantitativa undersökningar. Den hermeneutiska tolkningsprocessen är en levande process där hänsyn måste tas till subjekt och objekt, helhet och del, forskarens förståelse, perspektivförskjutningar i tolkningen, m.m. Jag har utgått ifrån ett kvalitativt vetenskaplig ansats och ett hermeneutiskt perspektiv vilket betyder att jag beskriver och tolkar mina resultat. Patel och Davidson (2014) förklarar att forskaren rör sig mellan helheten och delarna av en undersökning och skaffar sig på det sättet en förståelse av helheten och delarna i relation till varandra. (Patel och Davidson, 2014). Mot bakgrund av detta har jag valt att göra en kvalitativ undersökning där jag intervjuar elever och lärare. Genom en kvalitativ undersökning får jag en djupare förståelse om hur elever och lärare resonerar.

Jag upplever att elever och lärare har olika uppfattningar om syftet med ett ämne och hur man ska arbeta med ämnet samt att elever upplever och värderar lärande mycket olika. I ämnet bild inom ramen för elevens val har detta varit särskilt påtagligt. Styrdokumenten är en given utgångspunkt då oklarheter ska redas ut. En annan utgångspunkt är elevernas förväntningar, inställning eller uppfattning om ämnet bild och i det här fallet specifik elevens val i bild. I min undersökning har jag därför valt att utgå från två frågeställningar: Hur ser lärare och elever på elevens val i bild? (d.v.s. vilka uppfattningar, åsikter, förväntningar och ämneskonceptioner det finns). Hur ser lärare och elever på lärande på elevens val i bild? (d.v.s. elevernas upplevelse av och lärarnas arbete kring lärande och kunskapsutveckling i elevens val i bild).

Det finns mycket att vinna på att ha ostrukturerade intervjuer där samtalet kan ge mycket information som i sin tur kan ge mycket djup. En nackdel med det kan vara att just den större mängden data blir svårare att hantera. Utöver det är det viktigt att ha i beaktande att intervjutekniken är en färdighet i sig som tar tid att behärska. Färdiga frågor med möjlighet till vidareutveckling av svaren ett för mig mer hanterbart alternativ. Uppsatsen bygger därför på kvalitativa semistrukturerade intervjuer. ”I undersökningar där man har begränsat med tid och inte så stor erfarenhet av intervjuer

rekommenderas en viss grad av struktur” (Larsen, 2014 s. 84). Jag använder mig av en intervjuguide bestående av färdiga frågor och stödord. Frågorna är dels koncisa så att det är tydligt vad de handlar om och dels breda så att de ger möjlighet till utvecklade svar. Målet är att effektivt och tydligt hålla intervjun till ämnet samtidigt som informanten ska få utveckla sina utsagor så fritt som möjligt. Larsen skriver vidare att intervjuaren bör ställa uppföljningsfrågor och se till att styra samtalet på det som intervjuaren vill att informanten ska prata om (Larsen, 2014). I mina intervjuer använder jag mig i det längsta möjliga endast av upprepning av frågorna, omformuleringar av frågorna och stödorden istället för spontana uppföljningsfrågor. Detta för att på ett tidigt stadium undvika att intervjuerna glider in på ett annat spår och att informationsmängden från svaren blir för stor eller svår att bearbeta.

4.1. Standardisering och strukturering

Patel och Davidson (2014) förklarar att i arbete med intervjufrågor måste två aspekter beaktas: standardisering och strukturering. Hur mycket ansvar som intervjuaren tar för frågornas utformning och inbördes ordning kallas grad av standardisering. I vilken utsträckning intervjufrågorna är fria för informanten att tolka efter egna associationer, erfarenheter eller inställning kallas grad av standardisering (Patel och Davidson, 2014).

I min intervjuguide (se Bilaga 1 och 2) har jag ett antal frågor som ställdes till var och en av informanterna i samma ordning. Utöver dessa frågor medföljer stödord på vissa av frågorna. De har jag använt i de fallen jag behövde komplettera eller förtydliga frågorna eller när informantens svar har varit för magert eller kort och informanterna har behövt stöd att formulera sina svar. Jag har därmed strävat efter att ställa samma slags följdfrågor till informanterna. Jag har inte ställt ja- eller nej frågor.

Intervjuerna har en viss grad av standardisering då jag ställde frågor och följdfrågor till samtliga informanter i samma ordning och i princip på samma sätt men informanterna fick lov att, om nödvändigt, ”hoppa över” en fråga och istället återkomma till den längre fram under intervjun. Viktigt att påpeka är att lärarinformanterna fick kompletteringsfrågor efter avslutad intervju. Graden av strukturering är hög då informanterna fick, inom rimliga gränser, den tiden de behövde för att fundera och formulera sina svar samt att informanterna fick, om så önskades, frågan upprepad eller omformulerad med hjälp av stödord.

4.2. Validitet och autenticitet.

Min uppsats måste uppfylla kraven på att jag undersöker det som uppsatsen avser att undersöka och att det görs på tillförlitligt sätt, d.v.s. validitet och reliabilitet. Dessa två begrepp har sitt ursprung i kvantitativa undersökningar men är relevanta även för kvantitativa undersökningar. Patel och Davidson förklarar att i kvalitativa undersökningar där intervju används handlar validitet om forskarens förmåga att använda genomtänkta intervjufrågor, göra en trovärdig tolkning av det insamlade intervjumaterialet och använda sig av passande analysverktyg. Patel och Davidson utvecklar vidare att i kvalitativa undersökningar används begreppen autenticitet eller förståelse som samlingsbegrepp för validitet och reliabilitet (Patel, 2014). Den här uppsatsen handlar om synen på Elevens val i ämnet bild. För att garantera undersökningens autenticitet har jag intervjuat elever som deltar i elevens val i bild och utbildade bildlärare som är eller har varit verksamma i elevens val i bild.

4.3. Urval

Grunden till intervjuerna utgörs av icke-sannolikhetsurval som innebär att ”målet för undersökningen är att uppnå mesta möjliga kunskap inom ett visst område utan att detta nödvändigtvis måste gälla för andra än de som deltog i undersökningen” (Larsen, 2014 s. 77). Jag har intervjuat ett mycket begränsat antal informanter, endast 7 personer. Det kan upplevas vara magert för att kunna bilda sig en vidare uppfattning av ett ämne men samtidigt, som det nämns ovan, är resultaten med intervjuerna inte menat att vara generella.

Gemensamt för samtliga informanter är att de vid intervjutillfällena var eller hade varit direkt verksamma i elevens val i bild. Gemensamt för skolorna jag har valt ut är att de har haft aktiviteten elevens val i bild kontinuerligt eller återkommande med försumbara avbrott de tre senaste läsåren. Det är genom min egen kännedom om de aktuella skolorna, lärarna och flertal eleverna som jag valde de enheter som lämpade sig bäst till min undersökning. Därmed gjorde jag ett godtyckligt urval. Att intervjuaren väljer ut informationskällorna kan medföra att informationen vinklas åt ena eller andra hållet. Dock är styrkan i att göra ett godtyckligt urval att det ökar autenticiteten eftersom de för ämnet mest relevanta informationskällor väljs fram. Ann Kristin Larsen styrker detta då

hon skriver att ”Forskaren väljer enheter efter sin egen bedömning av hur typiska de är för hela populationen av enheter, eller för att vara säker på att få ett varierat urval” (Larsen, 2014 s. 77).

Det är av betydelse att här förtydliga att i min undersökning gäller det ovannämnda i första hand skolorna och lärarna. Informanter bland eleverna valdes huvudsakligen utifrån det faktum att de deltog i elevens val i bild och utifrån deras egen vilja att ställa upp på intervju samt godkännande från respektive vårdnadshavare.

4.4. Forskningsetiska principer

Jag har tagit del av Vetenskapsrådets principer för forskning inom det human-samhällsvetenskapliga fältet. En av dessa principer är individskyddskravet. Individsskyddskravet är indelat i fyra grundläggande delar: informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav (Vetenskapsrådet, 2002). Jag har uppfyllt alla fyra krav. Forskningsetiska överväganden rörande planering presenteras fortlöpande i hela kapitel fyra. Överväganden rörande genomförande av undersökning presenteras nedan i avsnitt 4.5.

4.5. Genomförande

De halvstrukturerade intervjuerna gjordes i de skolor där aktiviteten elevens val i bild ägde rum. Intervjuerna med eleverna ägde rum i samband med själva aktiviteten på samtliga tre skolor. Intervjuerna ägde rum i ett grupprum i direkt anslutning till bildsalen eller i ett separat grupprum. I båda fallen genomfördes intervjuerna utan störningsmoment eller tidspress. Inga kompletterande intervjuer gjordes med eleverna. Lärarna intervjuades under arbetstid men först när alla deras lektioner var avslutade. En av lärarintervjuerna gjordes dock mellan två lektioner, men utan nämnvärd tidspress. Intervjuerna spelades in och utöver det antecknades svaren från informanterna under tiden som intervjun pågick. De inspelade intervjuerna transkriberades i sin helhet. Intervjuanteckningarna renskrevs och sorterades efter de frågor som besvarades. Efter intervjuerna med lärarna uppdagades frågeställningar som inte hade formulerats under intervjuerna. Lärarna kontaktades därför på nytt och ombads att svara på kompletterande frågor. En fråga kompletterades via e-post och en annan fråga kompletterades med direkt samtal.

Resultatmaterialet bearbetades inledningsvis genom renskrivning av minnesanteckningar samt upprepade genomlysningar av det inspelade materialet som därefter transkriberades i sin helhet. Materialet analyserades utifrån en innehållsanalys (Larsen, 2014 s102). Med hjälp av överstrykningspennor i olika färger identifierades och markerades de citaten och andemeningar som var återkommande och bildade ett mönster. Även de citat som var gemensamma eller motsatte varandra markerades och kategoriserades.

Flera teman framträdde i analysen av resultatmaterialet: Tankar kring elevens val hos elever och lärare, elevernas upplevelse om sitt lärande, lärarnas tankar kring lärande samt förväntningar hos elever och lärare. Dessa teman presenteras i avsnittet Resultat. Resultatet tolkas separat utifrån de teoretiska perspektiven på lärande samt begreppet ämneskonception som presenteras i avsnittet Teoretiska utgångspunkter.

4.6. Beskrivning av skolor och informanter

I undersökningen intervjuas tre lärare och fyra högstadiel elever. Lärarna arbetar på var sin skola. Lärarna är samtliga kvinnor. De benämns Anna, Klara och Gunilla. En av lärarna närmar sig sin pension och är utbildad bildlärare men saknar legitimation. Alla salar är utrustade med traditionella verktyg. I en av salarna finns det två stationära datorer med bildredigeringsprogram. Skolorna är kommunala och antalet elever på skolorna varierar mellan 280 och 350. Skolorna har gemensamt att en försumbar andel av eleverna är eller har föräldrar föda utanför Sverige. Två av elevinformanterna går i samma skola men olika årskurser (årskurs åtta respektive årskurs 9). Ytterligare två elevinformanter går i var sin skola och var sin årskurs sju. Tre av eleverna är flickor. Samtliga hade elevens val i bild som första hands alternativ och samtliga anmälde sig frivilligt att delta i undersökningen. Elevinformanterna benämns i undersökningen A, B, C och D.

5. Resultat

I följande avsnitt presenteras resultatet av undersökningen. Det består av citat och sammanställning av svaren från elever och lärare. Resultatet är uppdelat i två huvudkategorier: elevernas svar respektive lärarnas svar. Sammanställningarna av svaren och citaten från respektive grupp är strukturerade i tre teman: uppfattningar, lärande, skoldemokrati och Förväntningar. Teman är valda utifrån frekvensen av likartade svar som därefter klassificerades i ovannämnda teman.

5.1. Eleverna

Elevinformanterna har mycket gemensamt i sina tankar och åsikter om aktiviteten elevens val. Däremot har de sitt fokus riktad åt olika håll och kan därför uttrycka mycket likartade tankar på olika sätt. Samtliga elevinformanter har en positiv inställning till arbetet med elevens val i bild. De uttrycker klart och tydligt att de är mycket glada över att ha fått det elevens val som de valde som förstahandsalternativ. Samtliga elever betraktar elevens val i bild som en fri aktivitet där de får lov att arbeta med det de tycker om. Samtidigt är upplevelsen av lärande hos eleverna vag jämförd med hur den är i andra ämnen.

5.1.1. Förväntningar

Alla elever uttrycker ordgrant att det är roligt med bild och att de vill ha roligt på elevens val. Eleverna uttrycker på olika sätt glädje, lust och motivation inför elevens val i bild. Det framgår också att eleverna inte vill ha uppgifter men att läraren gärna får lära dem nya tekniker och material. Samtliga vill i första hand få sitta och rita eller måla. Elev A vill även testa att arbeta med lera. Eleverna B och C poängterar att de håller på med bild på fritiden på olika sätt, bl.a. för att bedriva tiden eller för att de mår bra av att rita och ”pyssla”. Elev D berättar att hen har en kanal på Youtube där hen lägger upp sina digitalt framställda bilder och filmklipp. Hen förklarar med entusiasm att filmklippen visar processen för att framställa bilder. Hen berättar vidare att hen hade tänkt att ta med sig datorn till elevens val men fick nej av läraren med hänvisning till skolans policy. Elev D förklarar att det inte gör så mycket eftersom hen gillar också att

rita för hand och vill utveckla den färdigheten: ”Jag hade tänkt mig att få rita på min laptop men jag såg också fram emot att få rita på papper”.

5.1.2. Elevernas upplevelse

Samtliga elever uttrycker glädje och berättar med engagemang om de arbeten de har igång. De uttrycker att anledningen till att de arbetar med måleri, teckning eller lera är för att de gillar det. De förtydligar också att det är just att de fick välja fritt vad de ville göra på elevens val i bild som var avgörande i att ha elevens val i bild som förstahandsval

Elev C berättar att: ”Det är jättebra med bild. Jag får hålla på med vad jag vill. Hade jag inte fått måla skulle jag byta. Till hemkunskapen kanske. Fast där måste man följa instruktioner. Nej. Jag vill bara måla. Fantasibilder. Jag bara gillar det”.

Eleverna vill bli klara med sina uppgifter i tid men upplever ingen stress eller press med att bli klara vid ett visst datum. Överlag är alla elever mer angelägna om att deras alster blir ”fina” eller ”bra”. Samtliga räknar med att få fortsätta med elevens val i bild nästkommande termin.

Eleverna upplever att de får hjälp av läraren om de behöver det. Alla elever uttrycker på olika sätt att läraren är duktig eller snäll. De konstaterar att läraren går runt och tittar på vad de gör, kommenterar och ger tips. Eleverna berättar att de själva nästan aldrig ber om hjälp annat än till att tillhandahålla med material eller fråga om en specifik teknik som de själva inte kan. De förtydligar att de håller på med sina bilder, frågar mest varandra, tittar i böcker som finns i bildsalen eller tittar på förklarande filmklipp på Youtube och vet helt enkelt vad de ska göra. Elev D kommenterar med uppskattning hur alla deltagare på elevens val inklusive läraren ägnar tid åt att leta fram bra filmklipp: ”Det som är cool med min lärare är att hon förstår oss ungdomar. Hon sitter med och tittar på klipp om graffiti på Youtube. Det är nice.”

Samtliga elever återkommer till att elevens val i bild är det bästa med skolveckan och att de ser fram emot det varje gång. Alla elever menar att det är behagligt att få arbeta i fred.

På frågan Vad tror du läraren vill uppnå eller åstadkomma med elevens val i bild? är de återkommande svaren relaterade mer till det sociala samspelet än till lärande. Eleverna B och C svarar lite skämtsamt med uttryck som ”lugn och ro”, ”inget stök”, ”att vi lämnar fint” eller ”att vi sköter oss”. När eleverna ombeds att tänka på fler saker

utöver arbetsmiljön är de återkommande svaren bland samtliga elever: ”att vi ska bli bra på bild” och ”att vi ska göra fina bilder”. När eleverna ombeds att utveckla svaret är det endast elev D som mer ingående utvecklar sitt resonemang och kommer fram till att det läraren vill är att de ska bearbeta sina bilder, dokumentera processen och kommunicera med bilderna. ”Det ska inte vara hafs eller slarv. Vi får jobba noggrant och ordentligt. Och så får vi spara alla skisser och fota när vi ändrat bilden efter ett tag. Och så vill hon att vi ska berätta vad bilden handla om. Vi måste bestämma oss. Vi får inte bara sitta och kladda”.

Elev A kommer efter lite resonering fram till att läraren måste ha en planering. Eleven jämför med de andra ämnen i skolan och antar att kunskapskraven i bild gäller även i elevens val i bild: ”Det är läraren som vet vad vi ska göra, hon har väl en plan. Det har de i de andra elevens val”.

5.1.3. Upplevelse av lärande

Det framgår av intervjuerna med elevinformanterna att det hos eleverna finns en koppling mellan krav på prestation och upplevelse av lärande. Eleverna upplevde å ena sidan inget krav att lära sig någonting särskilt och å andra sidan uttryckte de att de redan kunde exempelvis rita eller måla och behövde därför inte lära sig just det. Gemensamt för samtliga elevinformanter är de inledningsvis inte kunde ge ett tydligt och klart svar på hur de upplever att de utvecklas i sitt lärande på elevens val. Oförståelsen inför begreppet lärande var påtaglig och de återkommande svaren kring frågan om lärande var: ”vad menar du?”, ”jag vet inte” eller ”jag fattar inte”. Elev D uttryckte att: ”Jag blir bättre på bild men det blir jag ändå. Jag ritat jämt. Mest på datorn. Fast den får jag inte ta hit, Jag tror inte jag får betyg i det ens”. Elev C formulerar att hen inte lär sig mycket nytt eftersom hen redan kan rita/måla: ”Jag har alltid kunnat rita, det är bara så. Pappa lärde mig. Han är jätteduktig. Vi ritade när vi var tråkigt fast då har vi roligt. Han kan mer än jag. Men jag kan också”.

Eleverna A och B behöver ytterligare stöd för att förstå vad frågan om lärande. På stödord som ”process” eller ”experimenterande” är förståelsen fortfarande liten hos eleverna. På stödorden ”förmåga” eller ”färdighet” infinner sig förståelsen hos eleverna för intervjufrågan.

Samtliga elever kommer fram till att de visserligen har gjort fina bilder men är osäkra på om det då är fråga om lärande. Några elever poängterar att läraren inte har gått igenom något särskilt med klassen, att de inte pluggar på något särskilt och att de inte ska ha något prov. Elev A uttrycker även förvåning och oro inför tanken att eventuellt ha missat något på elevens val: ”Va? Ska vi kunna något, jag menar, ska hon (elevens lärare) få in våra bilder? Jag är inte alls klar, jag tror inte jag hinner. Va jobbigt”.

5.2. Lärarna

Gemensamt för lärarinformanterna är att de organiserar elevens val i bild på så sätt att eleverna får vara med och bestämma vad de ska arbeta med och hur lektionerna ska arta sig. Det råder olika uppfattningar bland lärarna om vilka arbetsområden som omfattas av ämnet bild inom ramen för elevens val. Åsikterna skiljer sig också åt i fråga om vad lärarna anser om elevens val i bild i relation till huvudsakligen det teoretiska ämnen.

5.2.1. Förväntningar

Lärarna uttrycker en önskan om att elevens val i bild ska vara en stund för eleverna att få arbeta, fördjupa sig på och bredda sina kunskaper i just det området eller ämnet hen önskar. Lärarna förväntar sig att de eleverna som har valt elevens val i bild också är gediget intresserade av att arbeta med bild. Lärarna räknar också med att en grupp elever väljer elevens val i bild då man får sitta och rita eller pyssla. I fråga om att pyssla är Anna och Klara skeptiskt inställda till den sysselsättningen på elevens val i bild. Gunilla däremot är mycket positiv inställd till pyssel. Hon menar att arbete med händerna utan behov av någon större tankeanstängning är en underskattad aktivitet på skolan. Gunilla uttrycker att skolan är för teoretiskt orienterad.

I fråga om vad som lockar eleverna till elevens val i bild menar Gunilla att det är behovet av att slappna av och samtidigt få arbeta med konkreta saker som lockar de flesta elever. Gunilla uttryckte vidare att även om pyssel inte är syftet med elevens val i bild uppfattar många elever det så ändå. Gunilla ser inget problem i att möta eleverna i det. Gunilla anser att *”Pysslande är också en form av visuellt arbete. Det eleverna pysslar fram har betydelse och innehåll. Det är traditionella och nya tekniker och*

material som mötts. Arbeta med att framställa bilder är pysslig eftersom man arbetar med händerna. Det klipps, klistras, trycks, målas, fotas och kopieras. För tjejerna sjuan är det också ett sätt att stärka sin gemenskap. De gör jättehäftiga grejer som ger uttryck för deras verklighet. I åttan vill de icke pyssla mer”.

Gemensamt för samtliga tre lärare är att de tänker att det som lockar eleverna till elevens val i bild är i första hand intresset för bild och form. Lärarna är också överens om att de flesta eleverna vill bredda och fördjupa sina kunskaper och färdigheter vad gäller bildframställning. Lärarna räknar också med att många lockas till elevens val i bild för att vila från det teoretiska arbetet på skolan.

Lärarnas tankar överensstämmer gällande vilka elevgrupper som söker sig till elevens val i bild. Enligt lärarna består en grupp av elever som kan rita, måla, dreja, m.m. En annan grupp elever vill förbättra eller ta igen sitt betyg på bildämnet. En tredje grupp vill ha en avslappnande aktivitet och ytterligare en grupp vill bara testa aktiviteten elevens val i bild.

5.2.2. Elevdemokrati

Samtliga lärare anser att tanken med elevens val är att eleverna ska ha större möjligheter att vara med och påverka sitt lärande. I bildämnet ska läraren utforma lektioner så att de i mycket större utsträckning än på elevens val överensstämmer med lärandemålen i styrdokumentet. Klara förtydligar att: ”Kunskapskraven är bra och de flesta elever störs inte av dem i sitt arbete på bild. Men kunskapskraven gör också att många elever upplever stress och därmed tappar lusten att lära sig. På elevens val kan de slappna av och hitta tillbaka lärlusten”.

Lärarna uttryckte en vilja att i det längsta möjliga tillmötesgå eleverna i deras önskemål. Det är huvudsakligen tidsramar och gruppens storlek som sätter gränser för vad som är eller genomförbart, anser samtliga lärare.

Anna berättar att: ”Det är alltid nån som vill hålla på med graffiti men det är inte alltid det går. Det är lätt att det spårar ur och många elever tappar lusten när det första de måste göra är ändå att skissa. Det beror mycket på vilken grupp man har. Om de är skötsamma kan man göra det mesta. Är det tvärtom får de sitta och rita”.

Bilden kompletteras av läraren Gunilla som berättar att ”Varje år är det tjejer i sjuan som vill pyssla. Jag antar att det beror på att de gör mycket pyssel på mellanstadiet och inte är riktigt klara med det när de börjar på högstadiet. Jag vill möta upp dem i det. Några målar, andra ritar, nior gillar att fota. Det är rena tomteverkstan då och då. Det blir mycket spring ibland”.

Anna och Klara upplever att elevens val är ganska krävande aktivitet eftersom det är så många olika projekt på gång. Klara berättar att ”Eleverna har många olika intressen och för dem är bild mycket mer än det vi håller på med i bild. Det är graffiti, Minecraft, Youtube, mm. Samtidigt som andra målar, bygger grejer eller bara tecknar. Man har inte tid att sitta”. Gunilla uttryckte däremot att elevens val i bild innebär mindre ansträngning ur organisationssynpunkt: ”Eleverna sköter sig själva. Jag behöver inte göra någon särskild planering. De är väldigt motiverade. Jag går runt och njuter”. Samtliga lärare är positivt inställda till att elever använder elevens val för att få mer tid att göra klart uppgifter på bildämnet men sätter olika ramar så att elevens val inte blir endast ett tillfälle för att bli klar med skoluppgifter. Anna gav ett exempel där några elever arbetade med en uppgift i ett annat ämne än bild men att den uppgiften i sig var av visuell karaktär och därför kompatibel med aktiviteten elevens val.

5.2.3. Läroprocess

Samtliga lärare anser att elevens val är ett ypperligt bra tillfälle för eleverna att utveckla sitt lärande. Lärarna berättar att eleverna arbetar med det de är intresserade av, de arbetar i en stimulerande miljö, de behöver inte ta hänsyn till betyg utan kan fokusera på att göra klart sina projekt, de har bildintresserade kompisar att diskutera sina bildprojekt med och de har också en bildlärare att få konstruktiv och konkret feedback från. Klara lyfter fram att i elevens val är processen mer integrerad i skapandet än i vanliga bildundervisningen där beskrivande av processen har gjorts till ett krav som enligt Klara inte uppskattas av eleverna. Klara: ”På elevens val snackar vi bild. Eleverna snackar bild. De för mycket bra resonemang om hur de gått till väga med sina projekt. Det är en organisk process att skapa. De tänker inte på att de gör en processbeskrivning nästan varje gång de berättar hur de har gjort”.

Lärarna anser att elevernas lärande utvecklas i samband med deras arbete på elevens val. Anna poängterar att elevernas lärande utvecklas tack vare olika faktorer, bl.a.

sökande efter lösningar. Anna beskriver en situation där ingen visste hur en viss teknik gick till men att till slut kunde alla komma fram till hur det funkade. Det samarbetet mellan lärare och elev i syfte att hitta en lösning menar Anna är den ultimata lärsituationen. Anna: ”Det är bra att eleverna ser att jag som lärare inte kan allt. Man är ju aldrig färdig. Det bra att de ser att jag är intresserad av deras projekt, deras tankar kring det och hur de löser problem. Det är bra att de ser att man inte måste kunna allt men att man ska försöka, samarbeta, prova nya sätt, o.s.v. och att man lär sig medan man gör. På vanliga bilden kan vi inte göra så för då blir det kaos”.

Gemensamt för alla tre lärare är de upplever att elevens val är en mycket givande och lärorik aktivitet för eleverna men även för dem själva. Anna upplever att arbetet som bildlärare kommer till sin rätt i just elevens val i bild där lärare och elever arbetar tillsammans kring olika projekt. Anna påpekar att i en kreativ miljö blir eleverna nyfikna på varandras projekt och blir ännu mer engagerade i sina egna projekt. Anna berättar också att de elever som har svårt att komma igång i början kommer igång av att se andra arbeta.

Lärarna hänvisar till det centrala innehållet och syfte med bildämnet i Lgr11 rörande deras planering av elevens val i bild. Ingen relaterar till kunskapskrav i bildämnet.

6. Teoretisk tolkning

I detta avsnitt tolkar jag informanternas utsagor utifrån ett sociokulturellt perspektiv på lärande med fokus på det sociala samspelet och Vygotskjis teori om den proximala utvecklingszonen (ZDP). Jag undersöker även om det finns likheter mellan Deweys syn på demokrati i skolan och lärarnas och elevernas beskrivningar av elevens val. Med utgångspunkt från Åsén (2006) undersöker jag vilka ämneskonceptioner som framträder i relation till elevens val i bild. De olika teman i den teoretiska tolkningen är nära knutna till varandra och kompletterar därför varandra på olika sätt.

6.1. Elevens val som ett socialt samspel

Eleverna uttrycker att de arbetar självständigt och vänder sig till varandra och läraren när de behöver stöd. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv kan detta betraktas som ett exempel på hur lärande är en social process där miljön och interaktionen med andra människor är av betydelse. Enligt Säljö (2014) är lärande mer än bara överföring av kunskaper eftersom lärande äger rum i ett socialt sammanhang. Detta förtydligas av det faktum att eleverna arbetar på det sättet som de antar att läraren förväntar sig av dem. Eleverna ger uttryck för sociala normer och arbetssätt som de har lärt sig eller har aproprierat och som gäller på elevens val i bild men även på hela skolan. Här kan det återkopplas till läraren Anna som beskriver en situation där problemlösning och samarbetet lärare – elev är möjligt tack vare en kultur som uppmuntrar och tillåter det.

Gemensamt för samtliga lärare är att de organiserar elevens val på så sätt att eleverna ska kunna arbeta självständigt samtidigt som de kan samarbeta med andra elever. Lärarna rör sig bland eleverna och för en konstruktiv dialog med dem kring deras bildarbete. Lärarna använder sig medvetet av sociala koder för att stimulera eleverna att utveckla sina bildarbeten. Ur ett sociokulturellt perspektiv äger lärandet rum när människor interagerar med varandra samtidigt som det är den enskildes lärande som står i fokus (Säljö, 2014). Samtliga lärare berättar i sina utsagor hur de ser interaktionen mellan eleverna som en resurs i elevens val i bild. Enligt Vygotskij och det sociokulturella perspektivet är den sociala miljön av stor betydelse för elevens utveckling och lärande. Kulturella omständigheter är avgörande för hur lärande konstrueras (Claesson, 2007). Lärarna visar här en större tillit till elevernas sociala

mognad och förmåga att arbeta självständigt. Lärarna tar en mindre aktiv roll i utformandet av aktiviteten elevens val i bild och istället ger eleverna mer handlingsutrymme.

6.2. Elevdemokrati

Eleverna ger uttryck för att värdesätta möjligheten att välja det elevens val de vill. Eleverna uppskattar möjligheten att själva få välja innehåll och även få vara med och påverka lektionernas gång. Lärarna i sin tur ger uttryck för en öppenhet i innehållet i elevens val gentemot elevernas egna bildintressen. Lärarna lyfter fram att i elevens val får eleverna vara med och bestämma innehållet i större utsträckning än i ordinarie bildlektioner. Utifrån ett demokratiskt perspektiv är lärarnas inkluderande av eleverna i utformningen av aktiviteten elevens val ett exempel på hur undervisning bedrivs i demokratiska former. I Lgr11 framgår att skolan inte bara ska undervisa om demokrati utan även bedriva undervisningen i demokratiska former (Skolverket, 2006). Ett demokratiskt arbetssätt i skolan är enligt Dewey av vikt för att hålla elevernas intresse för studier vid liv.

Lärarna uttryckte att de ville arbeta demokratiskt bl.a. genom att göra eleverna delaktiga i utformningen av aktiviteten elevens val. Det resulterade i att samtliga elever i undersökningen valde att arbeta med sådant de upplevde lätt och avslappnande, exempelvis att framställa bilder. Dewey ansåg att en viktig uppgift för läraren var att förstå syftet med sitt kall; ”Är skolans sociala funktion att konservera de rådande förhållandena eller att bidra till deras omdaning?” (Dewey, 1980 s. 157). Jag tolkar detta med att lärarna måste göra medvetna och genomtänkta val så att de demokratiska arbetsformerna inte urvattnar innehållet i elevens val. Lärarinformanterna i min undersökning gjorde utifrån Deweys perspektiv omedvetna och ogenomtänkta val då elevdemokratin ökade på bekostnad av att ämneskunskaperna minskade.

6.3. Läroprocesser ur ett sociokulturellt perspektiv

Av elevernas svar framgår det att de inte upplever elevens val i bild som ett tillfälle där de lär sig något särskilt vilket står i kontrast till deras strävan att göra ”bra” eller ”fina” bilder och det faktum att de arbetar självständigt och frågar både lärare och andra

elever om hjälp för att utveckla vidare sina bildprojekt. Med utgångspunkt från det sociokulturella perspektivet och teorin om den proximala utvecklingszonen (ZDP) är elevernas strävan att göra ”bra” bilder ett sökande från periferin mot mitten. Läraren eller en mer kompetent person, i det här fallet en annan elev, assisterar eleven mot mer självständigt problemlösning, d.v.s. från periferin mot mitten (Ekholm, 2012). Det kan betraktas som att eleven utvecklar sitt lärande i görandet.

Samtidigt har eleverna svårt att sätta ord på sitt lärande utan att relatera till uppgifter eller prov. Eleverna ger intryck av att inte betrakta sin utveckling i förståelse och färdighet i bildframställning som lärande om det inte bedöms av läraren.

Utifrån lärarnas svar framgår det att lärarna betraktar aktiviteten elevens val i bild som ytterligare ett tillfälle för eleverna att utveckla förmågor och färdigheter inom bildområdet. Det framgår ett mönster i lärarnas utsagor som visar att lärarna accepterar att eleverna arbetar i princip uteslutande med bildframställning utifrån elevernas egna intressen på aktiviteten elevens val i bild. Detta överensstämmer med NÄU-13 som visar att rester av äldre ämneskonceptioner bl.a. att förställningen om syftet med bildämnet som fritt skapande finns kvar (Skolverket 2017-06-11).

Parallellt med detta för lärarna en dialog med eleverna kring deras bildarbeten och ger dem redskap för att på olika sätt utveckla bilderna vidare. Det finns en strävan från lärarnas sida att eleverna utvecklar kunskaper kring de kommunikativa och analytiska aspekterna av bilder. Samtliga lärare berättar att de för en dialog med eleverna kring deras bildarbeten där de kommunikativa och analytiska aspekterna lyfts upp. Lärarnas strävan kan ses som ett sätt att leda eleverna från periferin mot mitten gällande elevernas kunskaper om bildens betydelsebärande egenskaper. Detta överensstämmer med Vygotskijs teori om den proximala utvecklingszonen där läraren assisterar eleven till allt mer självständig tänkande (Ekholm, 2012). Lärarnas dialog med eleverna kan här också betraktas som ett verktyg för enquiry, d.v.s. att ställa elever inför undran eller problem med information och fakta (Säljö, 2014).

6.4. Ämneskonceptioner

Utifrån elevinformanternas svar framgår det att inom skolans ramar tenderar eleverna att betrakta lärande och kunskap som teoretisk. Marner (2003) menar att skolan fortfarande präglas av en förlegad dualistisk syn på kunskap där kunskap som skapas

med kroppens erfarenheter anses mindre värdefull än den som skapas med intellektet. Möjligtvis förknippar eleverna själva konceptet prov och uppgifter med (viktig)kunskap. Detta kan vara ett tecken på vad Marner (2006) menar är vertikalt hierarkiskt medieringsbegrepp där bild som mediering är underordnad exempelvis text, t.ex. prov. På elevens val i bild vill eleverna arbeta uteslutande med bildframställning. Enligt Åsen (2006) finns det tre dominerande konceptioner om bildämnet: bild som avbildande, bild som kreativ skapande och bild som kommunikation. Eleverna lämnar i sina svar spår av samtliga tre konceptioner. Eleverna avbildar både verkliga ting (hästar) och ”fantasibilder”, de låter kreativiteten flöda och de uttrycker sig själva via bilden, d.v.s. kommunicerar. Samtidigt arbetar samtliga elevinformanter med traditionella tekniker så som teckning och måleri. Ingen elev berättade om exempelvis tolkning av bilder och lärarna betonade att processbeskrivning inte krävdes av eleverna under elevens val. Det är tecken på en acceptans för äldre ämneskonceptioner där bildframställning utvecklas på bekostnad av bildkommunikation.

Gemensamt för samtliga elever i min undersökning är de betraktar elevens val i bild som ett tillfälle för avkoppling. De upplever elevens val i bild som en avstressande, social och rolig aktivitet. Det framgår också av elevernas svar att de oftast vänder sig till läraren då de behöver material. Detta sammantaget kan bidra till en ämneskonception där läraren kompetens inte värderas och läraren därmed avprofessionaliseras (Marner, 2006). Elevernas svar i min undersökning överensstämmer inte med resultaten i NÄU-13 där det framgår att de elever som hade bild i fördjupningsstudier (elevens val i bild) ansträngde sig mer, gjorde sitt bästa och upplevde i större utsträckning att aktiviteten var viktig och lärorik (Skolverket, 2017-06-11).

Lärarna lägger fokus på att atmosfären på aktiviteten elevens val i bild ska vara kreativ, skapande och lugn. Samtliga lärare framhåller vikten av att eleverna får arbeta utan krav på betyg och prestation. Lärarna visar en acceptans gentemot elevernas önskan att vila från studierna under elevens val. Detta kan ses som ett uttryck på en ämneskonception där bild är ett tillfälle för avslappning eller paus från det ordinarie skolarbetet (Åsén, 2006).

Det är tydligt att lärarna gör en distinktion mellan elevens val i bild och själva bildämnet. På aktiviteten elevens val i bild lever lärarna upp till elevernas förväntningar om friare ramar och mer elevinflytande men också lägre eller inga teoretiska krav. Detta kan sättas i relation till slutsatserna i NÄU-13 där det framgår att många lärare anser att

skolan domineras av de teoretiska ämnena (Skolverket 2017-06-11) vilket också en av lärarinformaterna i min undersökning uttrycker sade.

Lärarna uttrycker att det väsentliga i elevens val i bild är att eleverna arbetar med något inom bildområdet. Lärarna uttrycker att det inte är lika angeläget att eleverna lär sig något specifikt i ämnet bild. På detta sätt bidrar lärarna till att cementera uppfattningen av elevens val i bild som en mindre viktig aktivitet jämförd med andra aktiviteter på skolan. Samtidigt framstår läraren mer som en övervakande och hjälpsam vuxen än som kompetent pedagog vilket i kombination med att eleverna får arbeta med lätta projekt som de tycker är roliga kan leda till en avprofessionalisering av bildläraren (Marner, 2006).

7. Diskussion

I enlighet med styrdokumentet ska skolan erbjuda aktiviteten elevens val. Bildämnet inom ramen för elevens val ska vara förenligt med kursplanen och kunskapskraven i ämnet bild. Men i min undersökning ger både elever och lärarna uttryck för ämneskonceptioner om elevens val i bild som inte överensstämmer med riktlinjerna i kursplanen. Även upplevelsen och uppfattningen om lärande på aktiviteten elevens val skiljer sig åt mellan elever och lärare.

Lärarna i undersökningen är ense om att syftet med aktiviteten elevens val är att skapa förutsättningar för eleverna att bredda och fördjupa sina kunskaper i ämnet bild. Lärarna inkluderar eleverna i utformandet av elevens val och det finns bland lärarna en acceptans för elevernas uppfattning om elevens val i bild som ett tillfälle för avslappning. Lärarnas vilja att bedriva aktiviteten elevens val i bild i mer demokratiska former och utifrån elevernas intressen resulterar i en arbetsinsats som problematiserar lärarnas strävan att fördjupa elevernas kunskaper i bildområdet. Lärarnas strävan att utveckla skoldemokratin överensstämmer med Deweys påpekande om vikten av att inkludera eleverna i beslutsfattandet. Samtidigt är den strävan inte alltid i samklang med elevernas intressen och vad de anser är viktig. Eleverna i undersökningen var medvetna om och uppskattade möjligheten att både välja elevens val och påverka innehållet i aktiviteten men gav inte ytterligare uttryck för en vilja eller intresse att utveckla den demokratiska aspekten i vidare. Skoldemokrati riskerar att handla om endast valmöjligheter där eleverna tenderar att välja den minst krävande aktiviteten. Valmöjligheten bör därför kompletteras med att elever och lärare använder bildämnet inom ramen för elevens val även för att utveckla begreppen demokrati och skoldemokrati.

Eleverna är genomgående mycket nöjda med aktiviteten elevens val i bild. De trivs med lärarna, skolkamraterna, arbetsmiljön och sin egen insats. Eleverna värdesätter högst att själva välja innehållet i elevens val i bild. Eleverna uppfattar att aktiviteten är rolig och avslappnande samt att de inte behöver lärarens stöd. Samtidigt upplever eleverna att de arbetar med sådant de redan kan och därför inte lär sig något speciellt. Detta står inte i linje med resultaten i NÄU-13 där det framgår att det ordinarie bildämnet präglas av traditionell bildframställning men med undantag av just bild inom ramen för elevens val. Eventuellt skiljer sig skolorna i min undersökning på grund av

att lärarna i dessa skolor inte hade en konkret planering med stimulerande förslag samt att lärarna överskattade elevernas vilja eller förmåga att genom appropiering och inquiry motivera och utmana sig själva.

Elevernas syn på elevens val i bild skiljer sig radikalt från lärarnas i det avseendet att eleverna inte ser aktiviteten i första hand som ett tillfälle att utmanas och utveckla sitt lärande utan istället som ett tillfälle att vila från studierna och sysselsätta sig med något de tycker är roligt. Det kan bero på att lärarna med stöd i ett sociokulturellt perspektiv betraktar läroprocessen, ”vägen” som viktigare än kunskapsutvecklingen, ”målet”. Lärarna fokuserar på att skapa en stimulerande läromiljö möjligen med utgångspunkt från att en rolig och avslappnande elevens val borde vara betydelsefull för lärandet. Dessvärre glömmer lärarna i större utsträckning än eleverna att fylla aktiviteten med genomtänkt och planerat innehåll.

Utifrån elevernas och lärarnas utsagor framstår aktiviteten som ytlig till sitt innehåll och därmed eventuellt bidragande till att stärka ämneskonceptioner som inte står i linje med lärandemålen i styrdokumentet. Det kan hänga ihop med det faktum att lärarna i min undersökning inte relaterade till kunskapskraven i ämnet bild när de ombads att beskriva elevens val i bild. Detta gör att aktiviteten framstår som ett tillfälle för eleverna att utan krav på betyg eller prestation få sysselsätta sig med bildframställning. En utformning av elevens val i bild utifrån styrdokumentet skulle sannolikt kunna ge ett annat resultat. För att underlätta detta vore det önskvärt om styrdokument och ramarna för elevens val var utvecklade, förtydligade och samlade i ett och samma dokument, och inte som det är fallet i nuläget då de är utsprida i olika dokument som inte alltid är lätta att hitta.

Genom att lärarna tittar på formuleringarna i styrdokumentet tillsammans med eleverna kan aktiviteten elevens val i bild sannolikt bedrivas i mer utvecklade demokratiska arbetsformer samtidigt som syftet att bredda och fördjupa elevernas kunskaper i bildämnet uppfylldes. Problemet som framträder i min undersökning är att skoldemokrati inom ramen för elevens val i bild begränsas till endast handla om några få val eleverna får göra och att ibland är dessa val i direkt kontrast till lärandemålen.

7.1. Slutsats

Ett sociokulturellt perspektiv på lärande där processen prioriteras framför innehållet riskerar att överskugga lärandemålen (Biesta, 2016). Bildämnet inom ramen för elevens val kan ur det perspektivet lyckas med att vägleda elever från periferin mot mitten vad gäller exempelvis lärstrategier men misslyckas i att utveckla elevernas kunskaper i bildämnet. Samtidigt upplever eleverna att friheten att själva välja hur de ska utvecklas är det centrala i aktiviteten elevens val. Synen bland lärare och elever på aktiviteten skiljer sig tydligt åt. Det finns en återkommande ämneskonception bland elever där elevens val i bild betraktas som ett tillfälle för avkoppling och fritt skapande. Det kan förstärka uppfattningen om bild som ett mindre viktigt ämne. Lärarna accepterar elevernas ämneskonception på bekostnad av de analytiska och kommunikativa lärandemålen. Samtidigt uttrycker samtliga lärare en syn på elevens val där det sociala samspelet i kombination med ett målmedvetet arbete inom ramen för ämnet bild är det centrala.

Styrdokumentet angående elevens val måste förtydligas och utvecklas så att de görs mer användbara. Demokratimålen i Lgr11 efterlevs till viss del i elevens val. Men lärarna ger inte uttryck för att på ett medvetet och bearbetat sätt utveckla skoldemokratiska arbetsformer. I mitt uppdrag som bildlärare kommer jag och förhoppningsvis andra lärare att ha nytta av min undersökning gällande behovet av att medvetet arbeta med både processen och innehållet i elevens val men även generellt i andra ämnen och skolaktiviteter. Inom bildämnet och elevens val i bild vore det önskvärd att utveckla arbetet med skoldemokrati på flera sätt än endast genom olika val elever kan göra. Förslagsvis kan skoldemokrati utvecklas genom exempelvis att estetiskt problematisera begreppet demokrati. Mer forskning i syfte att komma underfund med hur läroprocesser och lärandemål samt skoldemokrati bättre kan koordineras och konkretiseras är önskvärd.

Referenslista

- Claesson, Silwa. (2007). *Spår av teorier i praktiken. Några skolexempel*. Lund: Studentlitteratur.
- Dewey, John. (2004). *Individ, skola och samhälle: utbildningsfilosofiska texter*. 4. Stockholm: Natur och kultur
- Gustavsson, Bernt. (2002) *Vad är kunskap? En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap*. Stockholm: Skolverket
- Hartman, Sven G (2003) *John Dewey: om reflektivt lärande i skola och samhälle*. Stockholms universitet: Lärarhögskolan i Stockholm (LHS)
- Hwang, P., & Nilsson, B. (2011). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur & Kultur
- Larsen, Ann Kristin (2014). *Metod helt enkelt. En introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Gleerups
- Skolverket (2016). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Reviderad 2016. Skolverket. Stockholm
- Marner, Anders (2006). *Professionalisering av estetiska ämnen i skolan – några problem och förslag*. Fakulteten för estetiska ämnen. Lärarutbildningen. Umeå universitet
- Marner, Anders och Örtegren, Hans. (2003). *En kulturskola för alla – estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv*. Kalmar, Myndigheten för skolutveckling.
- Patel, Runa och Davidson Bo (2003). *Forsknings-metodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur. 3. Uppl.
- Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma
- Säljö, Roger (2014). *Lärande skola bildning. Grundbok för lärare*. Stockholm: Natur och kultur.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet: Elanders Gotab.

Vygotskij, Lev (1999). *Tänkande och språk*. Göteborg. Daidalos

Åsén, Gunnar (2006). *Varför bild i skolan? En historisk tillbakablick på argument för ett marginaliserat ämne*. Uppsala universitet och Vetenskapsrådet

Åsmund Lønning Strømnes (1995). *Kunskap och pedagogik*. Skolverket. Stockholm.

Otryckta källor

Biesta, Gert. (2016) *Pragmatizing the curriculum: bringing knowledge back into the curriculum conversation, but via pragmatism*.

<http://dx.doi.org/10.1080/09585176.2013.874954> (2017-07-23)

Ekholm, David (2012). *Handledning av examensarbeten som lärande i the zone of proximal development*. Högre Utbildning, Vol 2, Iss 2, Pp 67-78.

<http://journals.lub.lu.se/index.php/hus/article/viewFile/5342/4904>

(2017-04-04)

Nationalencyklopedin, *John*

Dewey. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/john-dewey>

(2017-08-15)

Skolverket (2017). *Elevens val*. Stockholm. <https://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/elevens-val-1.252771> (2017-04-02)

Skolverket (2017). *Nationell Ämnesutvärdering av bild, musik och slöjd (NÄU-13)*.

Skolverket: Stockholm. <https://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/utvarderingar/amneskunskaper/nationell-amnesutvardering-av-bild-musik-och-slojd-1.180526> (2017-06-11)

Skolinspektionen (2017). 2015–647. *Rapport*.

Stockholm. <http://databas.infosoc.se/rattsfall/31307> (18.05.2017)

Sveriges Riksdag (2010:800). *Skollag*. Stockholm.

http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800#K10 (2017-04-02).

Skolverket (2017). *Timplan för grundskolan*. Skolverket: Stockholm.

<https://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/timplan/timplan-for-grundskolan-1.159242> (2017-07-19)

Bilaga 1

Intervjuguide till eleverna

Vilka var dina förväntningar när du valde bildfördjupningen?

Hur ser ditt arbete ut på bildfördjupningen just nu? Vad arbetar du med? Har du valt det själv?

Vilka är dina mål med fördjupningen eller det arbetet du gör på fördjupningen just nu?

(Kan du) Beskriv hur du upplever att du utvecklas i ditt lärande på bildfördjupningen.

Stödord: ny kunskap, stärker gamla kunskaper, lär dig processer, provar/experimenterar, m.m.

Hur hjälper läraren dig att utveckla ditt lärande på bildfördjupningen?

Stödord: jag kallar på hjälp/frågar kompis/klarar själv, samtalar med läraren/lyssnar på förklaringar, tar del av genomgångar/instruktioner.

Vad tänker du om det du får arbeta med på fördjupningen?

Stödord: viktigt/oviktigt, roligt/tråkigt, svårt/lätt, avkopplande/stressande, m.m.

Vad fungerar bra resp. mindre bra på bildfördjupningen?

Stödord: Material, tid, lärare, andra elever, stök, m.m.

Vad tror du läraren vill med fördjupningen?

Stödord: lära eleverna, lugn, hålla på med bild, att eleverna producerar.

Bilaga 2

Intervjuguide till lärarna

Hur skulle du beskriva bildfördjupningen?

Vad är dina förväntningar av bildfördjupningen?

Hur vill du använda den bildfördjupningen i relation till bildämnet?

Hur organiserar du bildfördjupningen?

Är den någon del av styrdokumentet du vill lyfta fram på bildfördjupningen?

Vilka faktorer påverkar undervisningen på fördjupningen?

Vad tror du lockar elever att välja bildfördjupningen?

Stödord: Avkoppling, tidigare kunskaper/trygghet/utveckling, utmaning/fördjupning.